NEOBOSIT PROPAGATOR ŞI ORGANIZATOR AL ŞTIINŢEI LINGVISTICE

Pe parcursul a trei decenii şi ceva, timp în care regretatul acad. Silviu Berejan a exercitat în cadrul Academiei diverse funcţii administrative: secretar ştiinţific la Institutul de Limbă şi Literatură al Filialei Moldoveneşti a A.Ş. a U.R.S.S. (1958-1961), şeful sectorului de studiere a limbii în plan comparativistic la Institutul de Limbă şi Literatură al A.Ş. a R.S.S.M. (1961-1978), şeful secţiei de lexicologie şi lexicografie a aceluiaşi institut (1978-1987), director al aceluiaşi institut (1987-1991), academician coordonator al Secţiei de Ştiinţe Umanistice a A.Ş.M. (1991-1995), director al Institutului de Lingvistică al A.Ş.M. (1995-2000), s-a remarcat ca un infatigabil promotor şi organizator al ştiinţei lingvistice din republică. În cele ce urmează am vrea să Vă reţinem atenţia doar asupra cîtorva aspecte ale activităţii distinsului savant în acest domeniu.

Indiferent de funcţia deţinută, a dat dovadă de aptitudini deosebite în domeniul organizării şi dirijării proceselor de cercetare, s-a manifestat ca un priceput organizator al cercetării ştiinţifice academice, a fost un înţelept şi echilibrat administrator. S. Berejan a reuşit să-şi organizeze cu rigurozitate mai întîi propria sa activitate şi apoi activitatea celor cu care a trudit alături, celor ce au avut norocul să-i fie colegi, subalterni sau discipoli, dacă avem în vedere condiţiile deloc uşoare în care au activat colectivele îndrumate de Domnia Sa. A depus mari eforturi pentru a transmite tineretului tehnica muncii ştiinţifice, a muncii de conştiincioşi cercetători în domeniul filologiei, atenţionîndu-i asupra onestităţii şi profunzimii actului de cercetare. Dînsul a devenit pentru noi ceilalţi un model aparte în privinţa muncii ştiinţifice sistematice asidue, a unei discipline interne, care a cerut respectarea unui regim, a unui program de lucru strict reglementat. Aceste reguli de ordine şi disciplină interioară au fost puse la baza procesului de cercetare în toate instituţiile în fruntea cărora s-a aflat.

Avea o grijă permanentă pentru bunul mers al lucrurilor la problema luată în cercetare. Acorda o atenţie deosebită lucrărilor colective, cerînd să fie executate calitativ şi la timp. Insista să se discute în şedinţă absolut totul, să nu rămînă niciun cuvînt necitit, chiar şi virgulele să fie obiect de discuţie, să fie asigurată coerenţa şi unitatea. În opinia sa, lucrările colective trebuie să fie adevărate lucrări ale Institutului de Lingvistică, şi nu ale unui grup de autori.

Ne-a fascinat mereu prin harul Domniei Sale de a fi corect, nepărtinitor, egal faţă de toţi. Exigenţa, mai ales, faţă de sine şi faţă de propria activitate ştiinţifică, faţă de colegi a ridicat ştacheta normelor etice şi de investigaţie în colectivul Institutului de Lingvistică. A fost de o probitate ireproşabilă, lipsit de orice urmă de orgoliu, a avut dintotdeauna un respect deosebit faţă de colegi, indiferent de vîrsta, de titlu şi de opinia acestuia. Cu toate că era o fire pasională, nu-şi permitea să se angajeze în polemici agresive distrugătoare, luînd de fiecare dată o atitudine intolerantă faţă de părerile pe care nu le împărtăşea.

Se bucura ca un copil nu numai de propriile împliniri, ci şi de realizările colegilor de breaslă. Păcat numai că inima înfocată de creştin şi mare patriot a prietenului nostru

BDD-A25927 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:01 UTC)

a încetat prea devreme să bată, lipsindu-l de posibilitatea de a se bucura de apariţia ultimei sale cărţi *Itinerar sociologic*, aşteptată de autor de atîta timp.

Contribuţiile sale în domeniul nominalizat şi le-a manifestat din plin îndeosebi în perioada de renaştere naţională, atunci cînd a aderat cu trup şi suflet la idealul renaşterii şi s-a încadrat activ în promovarea adevărului despre istoria şi limba neamului românesc. Depune eforturi susţinute în procesul de revenire la grafia latină şi de oficializare a limbii române în Republica Moldova. În calitate de expert în cunoscutul grup de muncă pentru elaborarea Legislaţiei lingvistice din 1989, S. Berejan dă dovadă de probitate ştiinţifică şi morală de invidiat, făcînd uz de fiecare dată de respectarea argumentului ştiinţific, a adevărului istoric şi a bunului-simţ. Începînd cu anul 1989, acad. S. Berejan a trăit deschis şi cu declarată mîndrie în Patria sa adevărată – *Limba română* –, făcînd totul ce i-a stat în puteri pentru a-i reconstitui imaginea.

Pe lîngă mulţimea de articole şi studii bine documentate, publicate în diverse ziare şi reviste, acordă un număr mare de interviuri, participă activ la elaborarea declaraţiilor, deciziilor privind funcţionarea limbii române în Republica Moldova. Chiar în primii ani de directorie (în toamna anului 1988). Institutul de Limbă şi Literatură al A.Ş.M. demască falsul glotonim „limba moldovenească”, utilizat de ideologii conducerii comuniste pentru denumirea limbii din R.S.S. Moldovenească. Problema este expusă într-un material de sinteză, intitulat *Numai de pe poziţii de adevăr ştiinţific*, discutat şi aprobat practic de toţi participanţii la dezbatere şi publicat în varianta rusă a ziarului *Învăţămîntul public* din 23 noiembrie 1988. Cu părere de rău, materialul este lipsă în *Bibliografia* savantului. Au urmat apoi mai multe declaraţii şi apeluri importante ale colectivului Institutului – toate purtînd „amprenta distinctă a personalităţii acad. S. Berejan” (Ion Eţcu). Să numim chiar cîteva din ele, mesajele cărora sunt cunoscute din titluri: „*Aşa-zisa limbă moldovenească*” *recunoscută de aşa-zisa Republică nistreană e tot limba română*, *chiar şi fiind scrisă cu chirilice* (Literatura şi arta, 15 octombrie 1992), *Să punem capăt atitudinilor antiromâneşti* (Literatura şi arta, 3 decembrie 1992), *O singură limbă – o singură denumire* (Moldova Suverană, 30 august 1994), *Să respectăm adevărul ştiinţific şi istoric* (Literatura şi arta, 17 februarie 1994) etc.

O importanţă decisivă în luarea unor decizii adecvate de către Comisia interdepartamentală pentru studierea istoriei şi problemelor dezvoltării limbii naţionale a avut-o rezoluţia consfătuirii de lucru cu tema *Teoria variativităţii şi aplicarea ei la situaţia lingvistică din R.S.S.M.*, organizată la 31 octombrie – 1 noiembrie 1988 la Chişinău de Institutul de Limbă şi Literatură al A.Ş.M., rezoluţie adoptată cu vot majoritar de către lingvişti de prestigiu din republică, din Moscova, Leningrad (Sankt-Petersburg) şi Kiev, în care se recomanda decretarea limbii moldoveneşti drept limbă de stat în R.S.S.M., recunoaşterea identităţii limbii ce se vorbeşte în R.S.S.M. şi în R.S.R., revenirea la grafia latină.

De asemenea se cuvine să amintim şi despre rolul pe care l-a jucat S. Berejan la şedinţa lărgită a Prezidiului Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova (din 09.09.1994) pentru discutarea şi aprobarea răspunsului solicitat de Parlamentul Republicii *Cu privire la necesitatea abordării ştiinţifice a istoriei şi folosirii glotonimului „limba moldovenească”*, pregătit de membrii Academiei care activau în domeniul filologiei (Silviu Berejan – acad. coordonator al Secţiei de Ştiinţe Umanistice, Haralambie Corbu – vicepreşedinte al Academiei, acad. Nicolae Corlăteanu, membrii corespondenţi Anatol Ciobanu şi Nicolae Bileţchi). Acest grup de filologi a pregătit materialele pentru a fi luate în discuţie de Prezidiul

BDD-A25927 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:01 UTC)

Academiei. Concluzia specialiştilor a fost ca Articolul 13 din Constituţie să fie revăzut în conformitate cu adevărul ştiinţific, fiind formulat: *Limba de stat* (*oficială*) *a Republicii Moldova este limba română*. La încheierea Şedinţei toţi cei 11 membri ai Prezidiului Academiei au votat unanim declaraţia. Adoptată ulterior la 28 februarie 1996, Declaraţia a fost validată de Adunarea Generală a Academiei şi dată publicităţii.

De bun augur a fost participarea neobositului lingvist la Conferinţa ştiinţifică *Limba română este numele corect al limbii noastre* (Chişinău, 20–21 iunie 1995), organizată de Institutul de Lingvistică al Academiei, catedrele de specialitate de la instituţiile de învăţământ din republică, uniunile de creaţie şi redacţia revistei *Limba română*. Lucrările ei lucrări s-au desfăşurat, la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova, sub auspiciile Academiei de Ştiinţe a Republicii, cu participarea specialiştilor filologi, istorici, filosofi, jurişti, a cadrelor didactice din învăţământ, a reprezentanţilor intelectualităţii de creaţie, a oamenilor politici din Republică, a unor lingvişti din Ucraina şi din Federaţia Rusă în dezbaterea mesajului dlui Mircea Snegur, Preşedintele Republicii Moldova, prezentat Parlamentului în ziua de 27 aprilie, în care se face propunerea de a modifica articolele 13 şi 118 din Constituţia Republicii Moldova, fixîndu-se denumirea corectă a limbii noastre – limba română.

În comunicarea *De ce limba exemplară din uzul al Republicii Moldova nu poate fi numită moldovenească*? S. Berejan relatează că denumirea *moldovenesc*, *moldovenească* o poartă graiul vorbit în Moldova de pe ambele maluri ale Prutului şi Nistrului, vorbirea populară orală (nu scrisă!), vorbire care are trăsăturile sale specifice în comparaţie cu vorbirea din alte zone ale spaţiului dunăreano-carpato-nistrean (cu graiurile bucovinean, ardelean, maramureşean, crişean şi bănăţean). Dar ea este doar una din varietăţile teritoriale ale întregului areal glotic ce poartă denumirea generică de *limbă română*. În virtutea acestui fapt, denumirea unei varietăţi nu poate fi dată întregului, cu atît mai mult că pe baza tuturor varietăţilor teritoriale ce constituie întregul, s-a format limba română literară standard, numită de Eugeniu Coşeriu limba exemplară, consfinţită prin tradiţii îndelungate, fixată într-un corpus solid de monumente scrise, deservind mai bine de două secole cultura comună a tuturor purtătorilor varietăţilor teritoriale enumerate. Deci, vorbirea din Republica Moldova, neîncetînd de a fi istoriceşte vorbirea moldovenească, constituie o varietate teritorială a limbii române comune.

Cu toate că participanţii la conferinţă au demonstrat (a cîta oară!) cu surplus de argumente absolut convingătoare că limba vorbită în Republica Moldova nu este decît unul din graiurile subdialectului moldovenesc al limbii române comune, Parlamentul, în şedinţa din 9 februarie 1996, a respins propunerea dlui Mircea Snegur privind denumirea corectă a limbii noastre cu 58 de voturi contra şi 25 de voturi pro. Din păcate, cei de la timona Republicii n-au luat în considerare nici pînă în prezent opinia specialiştilor în materie de lingvistică şi istorie, lăsînd articolul 13 din Constituţie cu falsul glotonim „limba moldovenească”.

Sub îndrumarea şi participarea directă a dlui academician Berejan au fost organizate de-a lungul anilor numeroase manifestări ştiinţifice în diverse probleme de lingvistică, care s-au bucurat de mare popularitate, servind drept şcoală pentru toţi cercetătorii lingvişti nu numai de la Academie, ci şi din Republică, în genere, inclusiv pentru cei din Bucovina. Vom cita doar cîteva titluri: Simpozionul internaţional *Probleme teoretice de semantică şi de reflectare ale acesteia în dicţionarele monolingve* (1979), Simpozionul *Norma literară în contextul diversităţii funcţionale a limbii române* (1992), *Congresul al V-lea al Filologilor Români* (Iaşi-Chişinău, 1994), Conferinţa ştiinţifică *Limba română este numele corect al limbii noastre* (1995), Sesiunea de comunicări *Lingvistica academică la 50 de ani* (1996), Colocviul internaţional *Lecturi coşeriene* (1998) etc.

BDD-A25927 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:01 UTC)

Expunîndu-şi programul de activitate la concursul pentru postul de director al subdiviziunii academice nou create, Institutul de Lingvistică (1991), acad. S. Berejan menţiona pretendent la acest post, printre obiectivele prioritare: „Noul Institut de Lingvistică urmează să elaboreze, coordonînd majoritatea problemelor cu instituţiile corespunzătoare de profil din alte republici şi colaborînd îndeaproape cu lingvişti de la Academia Română (în special cu cei de la Bucureşti şi cu cei rezolva probleme comune, cercetări ştiinţifice de?de la Iaşi), cu care avem a amploare asupra limbii române sub toate formele ei de manifestare socială şi în orice condiţii funcţionale" [6, p. 99]. Într-adevăr, de acum în acelaşi an relaţiile dintre instituţiile de profil de pe ambele maluri ale Prutului au devenit din ce în ce mai strînse. Din iniţiativa directorului s-au stabilit legături interacademice fructuoase ale cercetătorilor lingvişti din Republica Moldova cu cei din România. Drept rezultat au fost încheiate convenţii de colaborare cu o serie de institute, cu tematică corespunzătoare, ale Academiei Române, convenţii pe baza cărora au fost iniţiate cercetări ştiinţifice de amploare asupra limbii române ca obiect comun de studiu.

Primele convenţii s-au oficializat între Institutul de Lingvistică al A.Ş.M. şi Institutul de Lingvistică din Bucureşti al Academiei Române. Luînd în considerare obiectivele generale ale planurilor de cercetare, directorii institutelor respective, academicienii Silviu Berejan şi Ion Coteanu au stabilit colective de cercetare comune la 5 teme, iar la altele trei (*Dicţionarul explicativ* (într-un volum), *Gramatica uzuală a limbii române*, *Catalogul manuscriselor româneşti în bibliotecile din Chişinău*, *Kiev*, *Moscova*, *Sankt-Petersburg*Institutul de Lingvistică din Bucureşti s-a?) angajat să acorde asistenţă ştiinţifică Institutului de Lingvistică din Chişinău.

O convenţie similară a fost încheiată doi ani mai tîrziu (a. 1993)? între Institutul de Lingvistică al A.Ş.M. şi Institutul de Filologie Română „Al. Philippide" al Filialei Iaşi al Academiei? Române. Semnată de directorii institutelor dnii Silviu Berejan şi Dan Mănucă, Convenţia prevedea colaborarea la două teme: (1) *Tezaurul toponimiei al României şi Moldovei* şi (2) *Graiurile româneşti din Moldova*.

S-au realizat apoi în ambele centre academice deplasări de studii, stagieri, participări comune la diferite manifestări ştiinţifice, s-au organizat mai multe discuţii în vederea elaborării unei strategii efective de conlucrare. Concomitent s-au efectuat deplasări pe teren atît pe teritoriul Republicii Moldova, cît şi pe teritoriul României pentru colectarea materialelor dialectale şi toponimice care urmau să fie publicate sub diferite forme (atlase lingvistice, culegeri de texte, dicţionare de numiri topice).

Cu timpul legăturile de colaborare cu Iaşul s-au intensificat şi mai mult. Mărturie sunt numeroasele manifestări ştiinţifice organizate în comun la Chişinău şi Iaşi (sesiuni anuale la cele două institute, programul *Graiuri româneşti de la Est de Carpaţi*, zilele academice ieşene etc.) sau, pe plan editorial, articolele şi studiile tipărite de filologii ieşeni în publicaţia de profil de la Chişinău a A.Ş.M. În mod deosebit trebuie apreciată ediţia Eugeniu Coşeriu. *Lingvistică din perspectivă spaţială şi antropologică* (Chişinău, 1994), realizată de acad. Silviu Berejan împreună cu cercetătorul principal dr. Stelian Dumistrăcel şi colaborarea lexicografilor chişinăuieni cu cercet. şt. principal dr. Ioan Oprea, la redactarea *Dicţionarului explicativ uzual al limbii române* (Chişinău, 1999).

Tot la iniţiativa direcţiei Institutului de Lingvistică al A.Ş.M. pe data de 14 mai 1996 a sosit la Chişinău într-o vizită de lucru un? grup de lingvişti notorii din Ţară: membrul corespondent al Academiei Române *Marius Sala*, directorul Institutului de Lingvistică „I. Iordan" din Bucureşti, dr. prof. *Mioara Avram* şi dr. prof. *Magdalena Popescu-Marin*, cercetători la acelaşi institut; *Nicolae Saramandu*, director adjunct al Institutului de Fonetică şi Dialectologie „Al. Rosetti" din Bucureşti şi dr. prof. *Ion Ionică*, cercetător la acelaşi

BDD-A25927 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:01 UTC)

institut; dr. prof. *Eugen Beltechi*, directorul Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară „S. Puşcariu" al Academiei Române, Filiala Cluj; dr. prof. *Dan Mănucă*, directorul Institutului de Filologie Română „Al. Philippide" al Academiei Române, Filiala Iaşi. – vizită ce ?s-a soldat cu o fructuoasă convenţie de colaborare. Este pentru prima dată în istoria lingvisticii româneşti cînd au fost examinate diversele aspecte ale colaborării Institutului de Lingvistică al A.Ş.M. cu patru dintre cele mai prestigioase centre al cercetării lingvistice din Ţară. La finele întrunirii cei cinci directori de institute lingvistice au semnat convenţiile de colaborare la următoarele teme:

I. Cu Institutul de Lingvistică „I. Iordan" al Academiei Române: *PatRom* (*Dicţionar istoric de antroponimie romanică*), *Dicţionar sintactic al limbii române* (regimul verbelor şi adjectivelor), *Dicţionar entopic al limbii române*, *Dicţionar etimologic al limbii române*, *Catalogul manuscriselor româneşti păstrate în bibliotecile din Rusia şi din Ucraina*, *Dicţionar românesc de formare a cuvintelor*.

II. Cu Institutul de Fonetică şi Dialectologie „Al. Rosetti" al Academiei Române: *Graiuri româneşti de la est de Carpaţi din arii laterale şi izolate* (Texte dialectale, studiul introductiv şi glosar), *Atlasul lingvistic român pe regiuni*. *Sinteză*.

III. Cu Institutul de Filologie Română „A. Philippide" al Academiei Române, Filiala Iaşi: *Graiuri româneşti din Moldova*: (a) *Lexicul vechilor ocupaţii din mediul rural* (*etnotexte*); *Terminologii profesionale* (*viticultură*, *meşteşuguri*), *Tezaurul toponimic al României*. *Moldova*. *Toponimia zonei hidrografice Prut*.

IV. Cu Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „S. Puşcariu" al Academiei Române, Filiala Cluj:

1) În domeniul lexicologiei: *Pregătirea în comun a unei culegeri de studii şi editarea ei*;

2) În domeniul dialectologiei: *Pregătirea pentru tipar şi editarea materialelor privind Basarabia şi Bucovina*, *rămase neprelucrate* în ALR–II; În domeniul onomasticii: *Entopice şi toponime convergente şi divergente din Ardeal şi Basarabia*.

Cu regret, nu toate cele planificate, lucrări de mare utilitate şi de primă importanţă pentru lingvistica românească, au văzut lumina tiparului.

Ulterior Institutul de Lingvistică din Chişinău a colaborat şi cu instituţii de profil din alte ţări. Reprezentanţii Institutului s-au încadrat activ în realizarea unor programe internaţionale de cercetare cu Centrul de Dialectologie din Franţa, cu sediul la Grenoble, şi cu Universitatea din Leipzig (Germania), cu care a efectuat un program comun de studiere sociolingvistică a limbii române de pe ambele maluri ale Prutului, program la care au conlucrat specialiştii de la Leipzig, Iaşi şi Chişinău. Proiectul tripartit *Limba română vorbită în Moldova istorică* a fost finanţat de Fundaţia culturală germană Volkswagen-Stiftung, care a asigurat partenerii din România şi Moldova cu instalaţii electronice moderne, precum şi cu tehnică de înregistrare necesară. Au fost organizate stagieri de instruire a partenerilor, şcoli de vară etc.

Am evidenţiat doar cîteva aspecte privind aptitudinile deosebite ale regretatului acad. S. Berejan în domeniul organizării şi dirijării proceselor de cercetare. Deşi sumare, aceste aspecte ale activităţii sale sunt în măsură să ni-l prezinte ca o personalitate ce s-a manifestat plenar, în diverse posturi şi circumstanţe deloc uşoare, ca iscusit organizator al cercetării academice, reuşind să-şi organizeze cu rigurozitate atît propria activitate, cît şi activitatea celor ce au muncit cot la cot cu el de-a lungul anilor. Domnia Sa a deschis perspectiva integrării ştiinţei lingvistice din republică în ansamblul lingvisticii româneşti. Fapt pentru care nu putem să nu-i fim recunoscători cu toţii.

BDD-A25927 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:01 UTC)

44

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. A. Petrencu, *Politica statului român față de etniile conlocuitoare din Basarabia în anii 1918*–1940// Țara, 21 decembrie 1993.

2. Ibidem.

3. V. Stăvilă, *Omogenizarea şi alogenizarea* (*rusificarea*) *Basarabiei în anii ultimei conflagrații mondiale* (*1939–1945*)// Țara, 21 decembrie 1993.

4. N. Cojocaru, *Problema acomodării alolingvilor din Republica Moldova la mediul etnic autohton*, Chişinău, 2005, Editura Tehica-Info.

5. A. Ciobanu, *Situația lingvistică în Republica Moldova la cel de-al optulea an de funcționare a legilor despre limbă*// Probleme actuale de lingvistică română, Chişinău, 2000.

6. T. Răileanu, *Un important deziderat – crearea Institutului de Lingvistică şi Literatură*// Revistă de lingvistică şi ştiință literară, 1991, nr. 5.

7. I. Eţcu, V. Botnarciuc, *Vizita de lucru a lingviştilor din România la Institutul de Lingvistică al A.Ş.M. şi încheierea convențiilor de colaborare*// Revistă de lingvistică şi ştiință literară, 1996, nr. 4.

TEODOR COTELNIC
Universitatea Pedagogică de Stat
„Ion Creangă”

BDD-A25927 © 2009 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:01 UTC)